

אפלה עשרים שנה עד יום מותו. האמת צועקת מרה נגד משפט מעוקל זה, והנני לברר, כי לא כן הוא.

(א) בחירי תלמידיו, אשר נקבצו אליו בעת ההיא, וזיה האחים, שכבר שמשו אז בכהונת רביים, ר' דוד מאמשינוב ואחיו ר' מנדל מווארקי (אשר סבל הרבה מחסידיו קוצק, כי עקצוהו ויתלוצצו עליו בפניו, ובכל זאת עלה מדי שנה בשנה קוצקא), ר' וואלף לאנדוי מסטריקוב (פקח ומליץ נשגב בל"ה"ק; הוא היה חסר מלים להביע גדולת רוח רבו, ומדי דברו בו היה מלא שלמה בת יח), ר' ברוך שפירא מטשינא, ר' נתן מוונגרוב ועוד. לכל אלה היה הרבי למנהל ומדריך, ותורה בקשו מפייה, והיתכן כי לא ידעו את אשר לפנייהם ומה העבודה הזאת להם?

ואת האנשים ההם אין לחשוד באמונה עזרת, או בשוחד של כח הדמיון ע"י נסים ומופתים של הרבי. חסידיו קוצק היו מנקרים, מחטטים, רואים נגעי עצמם ונגעי חבריהם, מתבוננים בעין חודרת, מחפשי מומים בדקין שבעין ובניב שפתים. הם היו לא סתם מבקרים, רק ה"בקורת" עצמה, תוכני רוחות ובודקי מחשבות. הם דרשו את הפסוק, "כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו, ואתה — לא כן, נתן לך ה' אלהיך: לך חלק ה' את השיטה של "לא כן", שלא להאמין בלי חקור... ולעת מצוא התחקו גם על הקיום היותר עמוק של הרבי בעצמו, ואין נסתר מבקורתם. וקולקציא של מופתים ונפלאות לא היתה עוברת לסוחר ביניהם, ומרגלא בפיהם: אותות ומופתים — באדמת בני חם.

(ב) לוא יהי כדברי הכותב, כי הרבי נוכח, כי אינו יכול להתחבר עם הסביבה ועל כן היה לנויר אחיו, — וכי כזה עושה פילוסוף גאור וחכם? איזו פילוסופיא יש בזה? מה תועלת לו ולעולם בתעודתו, שיטתו ואידיאטו, בשבתו בנקרת הצור וכולא את הרוח? "מעין חתום" איננו משפיע על כל איש, איננו פועל כל פעולה. אור יקרות — וקפאון! והרי זה דומה לעובדא של המלך פרידריך השני, שבשר לפקיד אחד, כי הוא נתעלה למדרגת שר הצבא, אך אסר עליו לפרסם זאת לעולם.

(ג) גם בתקופת ההסגר היה "זמן איתגליא" ובשבת בבוקר הגיד תורה לפני הרבנים וחסידים חשובים.

(ד) מה בצע בחטוט דעותיו הפנימיות ובנפתולי הלך רוחו ומשא נפשו? האדם נדון לפי מעשיו ולפי תלמידיו, המפיצים את שיטתו. ומעשיו היו קודש, ותלמידיו, אשר היו למנהיגים, ובתוכם בנו ר' דוד, אשר ישב על כסאו, לא שנו ברב או במעט ממנהגי שלומי אמוני ישראל.

אמנם הרבי הזה צריך למוד, כי לא היה רבי פשוט ממין הרגיל. לו היתה דמות דיוקן מצוין ואופי מיוחד. גאון נאור ושאר יוח לו. אבל לא לבו הלך לקצץ בנטיעות ולא זו מן השלחן-ערוך כמלא נימא. אחת היא שהקל בתפלה, לא הקפיד כלל על זמנה וקצר בה, אבל גם בזה אין כל תביעה עליו מן הדין, כי כן התירו (שבת י"א). לאותם שתורתם אומנותם. ואלו הם עיקרי קוצק:

(1) יסוד היסודות היה "תלמוד גדול" (או כפי בטוי הרבי מאלכסנדר ר' העניך במכתבו: "קשר עליון דאורייתא"), למוד תורה, נביאים וכתובים, תלמוד ופוסקים. כל חסידיו קוצק שקדו על למודם יומם ולילה, או יותר מדויק: לילה ויום, כי עיקר למודם היה בשעה שבני אדם ישנים, למען לא יודע לאיש.

(2) כוונה ומחשבה: כל ערום יעשה בדעת, בהשכל ב"מיה", בהתבוננות ועיון. טוב מעט בכוונה. עזיבת החיצוניות ושאיפה אל התוך והפנימיות. לדעת מה עיקר ומה טפל, לארוך את הקליפה ולזרות החבן מן הבר.

(3) למעט בפטופטי מלים, תחינות, פיוטים ויוצרות.

(4) בקורת תהיה להבחין בין תכלת לקלא אילן, לא לחקות מעשי אחרים בלי חשבת, כמצות אנשים בלומדה, ולא

ינאם נואם בעל כשרון; ומהם — פתם בני אדם המופי-טח וגדחמי לב — לשם הורעויות, לשם הסתת האפסיה ע"י בעותי הסתת. והנה יתחילו הנאומים צרורי הקולות, נדושי המלים ועטופי הפתום — והקרוב יחולל ומיתתו תעשה מפלה ומעוררת רחמים...

לא, אשובה לי למעוני, אצמצם ישותי בתוך דמי הדמדומים וחרש אבכיה, חרש לי אבך על מות גבור, אבך ביחידות...

ואולם הצלילים מתרבים, מתגברים, מרעידים את הקרקע, כקול שעטת פעמי נדוד, הם מפקדים!...

והלב נמשך מאליו, חרד ונמשך לשם אל האולם, אל ההמון. חצר האולם שרויה בעלמה. אנשים עוברים בחשאי, כמו על ראשי האצבעות. אין "שלום" נשמע. אבל, אבל בכד.

טרומפלדור! זה השם הרענן, המוצק, הרחי עוז ארי, רוער בתוך האויר האטום וחילף כורס חשמלי את ההמון הצפוף מבפנים ומבחוץ לאולם.

טרומפלדור. ומלכד השם הגרעין הזה אין לתפוש מן החוץ אף מלה אחת, אף הנה אחר מפי הנואם העומד בפנים. הנני מציץ באופל אל מאות העינים הלוחטות. איזה דבר מהדק אותנו, מהפכנו לנוש אחד טרסט... הפחד הסות הוא? לא, — פורץ כרעם קול הנואם, כילו מרד זקרב — אם ידרוש — והלכנו כלנו! כלנו כאחד נעלה! הנוש מודעו פתאום, כמו זו קדימה... קול המפקד קם לתחייה! הצית רגע דם יהודה! טרומפלדור.

מאחורי עומד אחד ששכ זה עתה מן הגליל, סוקף קביצת צעירים זמוכר להם את פרטי חייו האחרונים:

— כדור חדר אל בטנו, מיד קרא לחבר כי ישים ידו על הפצע דעצר בעד הדם... ויוסף לתת פקודות. ארבע שעות רצופות פקד, נלחם, סער, כולו שותת דם. רגעים מספר לפני מותו שאלו חבר: מה הרגשתך? — אין דבר — ענה בנצחון עז, טוב למות בעד ארצנו. על אם הדרך כת, נשא בסדין.

אל מלא רחמים, התנשא פתאים קול החזן, אך לא מרי הכנעה! אך לא יגון התרפפות! עוז הגליל סוער בו, נאון החרמון ושאון גלי הירדן, קול חדש וגם דברים חדשים: לא, שמסרו נפשם על קדושת השם, כי אמר, בעד עמנו ובעד ארצנו!

כפי עצור הרישי, בכי נערה מפליטי, רוסלן מעוררני להביט מאחורי, אך מה זר? דבר יידי אזכי שומע? המנון התקוה! האם לא טועה אני?... הנערה נחתה.

— הנד, — היא יצאה כשעיניה עוד זוללות דמעות — האם דאית כזאת, אצלנו?

— מה?

— כי ישיר על סת?

— לא, כזאת אצלנו עוד לא ראיתי מעודי, לא, אצלנו כזאת ידענו רואה בפעם הראשונה.

והקולות הילכים הלך והתלבד, הלך וגבור, ושירה אדירה, הרת זגון ותקות עוז, מרעידה את דממת הליל.

זוהי שירת החיים שבמות. — שירת היצירה, זוהי שירת העוז שבתחיה —

שירת רגצח!

חדש.

(הפועל הצעיר)

והצדיקו את הצדיק.

אי-אפשר לעכור בשתיקה על המאמר "קוצק" ב"המורה" גליון י"ד, שבו מציג הכותב לפנינו את הרבי כפילוסוף החפץ לתקן את הדת ולבטח, בראותו כי אין שומע לו ואין מבין קרוחו והגיגו, בא עד משבר ושב אחר, מסתיר דעותיו בחובו, מתרחק מן המתנה יושב לו בדכדוך הנפש משומם ובודד בפנה

ברבות הימים התרחב המחנה, ובמדה שנתרבו האוכלוסין
נתגלו צרכי העיסה הפסיא של מעלה פרוחה, תמו התלמידים בעלי